

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ФРАЗОВИХ ДІЄСЛІВ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА УКРАЇНСЬКУ (НА МАТЕРІАЛІ ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ТЕКСТІВ)

FEATURES OF THE TRANSLATION OF PHRASAL VERBS FROM ENGLISH INTO UKRAINIAN (BASED ON JOURNALISTIC TEXTS)

Орел А.С.,

orcid.org/0000-0002-4077-1614

кандидат філологічних наук, доцент,

*доцент кафедри германської та слов'янської філології
Донбаського державного педагогічного університету*

Піскунов О.В.,

orcid.org/0000-0002-7176-7423

кандидат філологічних наук, доцент,

*доцент кафедри германської та слов'янської філології
Донбаського державного педагогічного університету*

Дослідження присвячено опису основних причин виникнення тенденції щодо частого використання фразових дієслів в англійській мові, а також аналізу питань, пов'язаних з їхнім перекладом українською. Отже, об'єктом вивчення нашої роботи є фразові дієслова, які становлять значний пласт лексичної системи сучасної англійської мови у світлі сучасних перекладацьких методик. Предметом дослідження є приклади перекладу текстів публіцистичного дискурсу з англійської мови українською.

Фразові дієслова використовуються в статтях науково-популярних і розважальних журналів з високою частотністю. Багато фразових дієслів мають вищу частоту вживання порівняно зі своїми односкладними дієсловами-синонімами. При цьому значна кількість фразових дієслів не має зафіксованого у словнику відповідного дієслова-синоніма.

Автори публіцистичних статей надають перевагу фразовим дієсловам, оскільки вони є більш експресивними. Зазначені дієслівні конструкції є активним джерелом збагачення словникового складу мови, а розвиток і поповнення скарбниці фразових дієслів відбувається за двома напрямками: залучення нових дієслів і розвиток семантики вже створених мовних одиниць.

Необхідність перекладу інформаційних джерел українською мовою зумовлено низьким рівнем іншомовного спілкування старшого покоління читачів та слухачів України. Еквівалентність перекладу, на нашу думку, залежить від професіоналізму фахівців, які працюють із текстом, але без формулювання низки правил перекладу, зокрема, перекладу фразових дієслів у публіцистичному тексті, та визначення певних труднощів, з якими стикаються перекладачі, важко зорієнтуватися в різноманітті значень та контекстів.

Тож, нами було визначено перелік питань, які виникають під час перекладу публіцистичного дискурсу, зокрема, наявність переносного (метафоричного) значення, ідіоматичність лексичної одиниці, можливість подвійного трактування, залежність від контекстного оточення, часткова еквівалентність, відсутність реалій у мові перекладу, авторський підхід до використання фразових дієслів

Ключові слова: переклад, фразове дієслова, публіцистичний дискурс, лексичні труднощі, граматичні труднощі.

The study is aimed to describe the main reasons for the tendency to frequent use of phrasal verbs in English, as well as analyzing issues related to their translation into Ukrainian. So, the object of study of our work is phrasal verbs which make up a significant layer of the lexical system of modern English in the light of modern translation techniques. The subject of the research includes the examples of translating journalistic discourse texts from English to Ukrainian.

Phrasal verbs are used in popular science articles and entertainment magazines with high frequency. Many phrasal verbs have a higher frequency of use compared to their monosyllabic synonymous verbs. At the same time, a significant number of phrasal verbs do not have the corresponding synonymous verbs fixed in the dictionary. The authors of articles prefer phrasal verbs because they are more expressive. These verbal constructions are an active source of enriching the vocabulary of the language, and the development and replenishment of the vocabulary of phrasal verbs takes place in two directions: attracting new verbs and developing the semantics of the created language units.

The need to translate information sources into Ukrainian is due to the low level of foreign language communication of the older generation of readers and listeners of Ukraine. In our opinion, the equivalence of translation depends on professionalism of specialists working with the text and without establishing a number of translation rules, in particular, the translation of phrasal verbs in the journalistic text, and identifying certain difficulties faced by translators, it is difficult to navigate in a variety of meanings and contexts.

Therefore, we have identified a list of issues that arise during the translation of journalistic discourse texts, in particular, the presence of a figurative (metaphorical) meaning, idiomatycity of the lexical unit, possibility of double interpretation, dependence on the contextual environment, partial equivalence, lack of realities in the translation language, the author's approach to the use of phrasal verbs

Key words: translation, phrasal verbs, journalistic discourse, lexical difficulties, grammatical difficulties.

Найактуальнішою проблемою сучасного світу є комунікація, особливо під час переважно онлайн спілкування, та шляхи відтворення текстів різних жанрів, зокрема, за рахунок продуктів перекладацької діяльності. Важливість засобів масової інформації, як основного шляху збереження та передачі повідомлень по всьому світу є також безсумнівною. Багато інформаційних ресурсів є англійськомовними з огляду на інтернаціональність англійської мови та зростаючу популярність її вивчення, зокрема, в європейських та азіатських країнах.

Отже, попит на якісний переклад невпинно зростає, що зумовлено в першу чергу в нашій країні потребами людей старшого віку, які мають обмежені знання з англійської мови щодо отримання доступу до світових інформаційних ресурсів. Під час перекладу текстів різних жанрів, зокрема, і публіцистичного, нерідко виникають певні труднощі, пов'язані зі структурними особливостями мови перекладу та мови, з якої здійснюється переклад.

Фразові дієслова, уже не одне десятиліття привертають увагу дослідників, які вивчають як теорію і методику викладання англійської мови, так і перекладознавство (У. Франкіс, Логан. П. Сміт, Р. В. Зандвурт, Дж. Поуві, А. Г. Гудманян, В. Н. Комісаров та інші) [9; 11; 12; 1; 4].

Проте, не дивлячись на безперервне зростання кількості публікацій, присвячених фразовим дієсловом, залишається ще багато нерозв'язаних питань, пов'язаних із цим лексико-граматичним явищем. Труднощі виникають під час перекладу з англійської мови, з огляду на те що дієслівні системи багатьох мов, зокрема, української, не містить таких граматичних форм. Виконання стовідсотково еквівалентного перекладу є ускладненим, що зумовлено необхідністю використання лексико-граматичних трансформацій під час передачі значення фразових дієслів за неможливості прямого перекладу. Цей факт підтверджує **актуальність** нашого дослідження та його практичну цінність. Аналіз публіцистичного матеріалу, проведений у нашому дослідженні дозволяє виділити деякі перешкоди та складнощі, з якими стикається фахівець у процесі перекладацької діяльності.

Метою роботи є аналіз лексико-граматичних труднощів, які виникають під час перекладу фразових дієслів на українську мову. Відповідно до поставленої мети в дослідженні розв'язано такі **завдання**: дослідити лексико-граматичні особливості перекладу англійських фразових дієслів на українську мову; визначити труднощі перекладу, які виникають під час передачі англійських фразових дієслів українською мовою.

На думку А. Г. Гудманяна, В. Н. Комісарова, Дж. Поуві, крім особливостей, характерних для мови кожного жанру текстів засобів масової інформації, та таких, що відрізняють текст аналітичної статті від тексту політичного коментаря або спортивних новин, можна накреслити коло особливостей, властивих мові ЗМІ в цілому. З огляду на те, що ці особливості багато в чому й визначають специфіку перекладу у сфері масової комунікації, перекладач зобов'язаний мати уявлення про них ще до того, як починає власне переклад [4, с. 102; 12, с. 153].

Однією з важливих особливостей текстів ЗМІ практично всіх жанрів є поєднання в них елементів повідомлення та впливу. Фразові дієслова в публіцистичному тексті описують інформацію про події, яка визначається кількісними та якісними змінами дії [12, с. 102]. Експресивність мови є засобом привертання уваги читача, показує ставлення щодо запропонованої інформації, наголошує на оціночних акцентах. До експресивних висловів ми відносимо також і фразові дієслова, особливо ідіоматичні, що підвищує емоційність та образність дискурсу.

В аналізованих статтях зустрічається багато прикладів уживання фразових дієслів: *to get by – зводити кінці з кінцями, жити в бідності, добуватися чогось із труднощами, I used to get by in my childhood, which was the poorest period in the life of me family* [5, с. 82]; *to be tampered with – бути зінсованим, зміненим (про програмне забезпечення – бути взломаним), The biggest European bank system was tampered with unknown criminals yesterday* [7, с. 20]; *to come to – прийти до тями, She came to and found herself lying on the floor* [8, с. 38]; *to take in – зустрічати схід сонця, It was the greatest idea for refugees to take in sunrises and sunsets together with local people* [6, с. 46]; *to pick up on – помічати, вловлювати щось поглядом (особливо не дуже помітне), to come up against – стикатися, зустрічатися, We came up against several problems in the beginning* [10, с. 19].

У більшості таких випадків прямий переклад неможливий і, для того щоб підібрати найкращий еквівалент, перекладачу, крім власне професійних якостей, необхідне чудове відчуття мови, креативність та винахідливість.

Якщо в тексті для перекладу зустрічаються клішовані сполучення з фразовими дієсловами, то подібні мовні засоби треба обирати й для перекладу. Тим більше, що для багатьох перекладацьких кліше, які використовуються в англійській пресі, неважко знайти змістові стилістичні відповідники серед таких само висловів

в українській мові, які так само властиві текстам публіцистичного стилю. У разі відсутності готових відповідностей на мовному рівні, зміст варто передавати іншими засобами, не порушуючи при цьому жанрового, стилістичного та комунікативного характеру тексту.

Такий саме принцип має бути використаний і в процесі перекладу ідіоматичних висловів та інших експресивних елементів тексту з фразовими дієсловами. Якщо є можливість адекватно перекласти ідіому в первинному тексті за допомогою ідіоми в мові перекладу (подібної структури, лексичного складу, комунікативної функції, яку він виконує), немає причини цього не робити.

Універсальних прийомів, які можна було би застосувати в будь-якій ситуації, немає. Проте, якщо перекладач підготовлений до подібних проблем, якщо він усвідомлює сутність, зміст, комунікативну функцію та стилістичний ефект тих чи тих особливостей тексту, що перекладається, якщо він здатний розпізнавати метафори та алюзії, іронію та каламбур тощо, якщо в нього є необхідні фонові знання та уявлення про реальність, якій присвячено текст, є надія, що його переклад буде цілком адекватним. Звісно ж, за умови, що перекладач на відповідному рівні володіє професійними навичками та робочими мовами.

В. Н. Комісаров зазначає, що переклад фразових дієслів, особливо образних, пов'язаний зі значними труднощами, зумовленими тим, що багато з них є яскравими, емоційно насиченими висловами, належать до певного стилю мовлення, часто яскраво вираженого національного характеру [4, с. 90]. У процесі перекладу сталих словосполучень слід також урахувувати контекст, у якому вони вживаються. Багато англійських фразових дієслів є багатозначними та стилістично різноманітними, що ускладнює їхній переклад на інші мови.

У статтях, які було досліджено та проаналізовано, зустрічається достатня кількість фразових дієслів, багато яких уживано в переносному значенні.

Треба відзначити, що сполучення типу *to cut back* є досить часто вживаними в публіцистичному стилі, особливо в бізнес сфері, новинах, мають ознаки переносного значення, але з огляду на популярність зазначеного дієслова навіть у повсякденному мовленні, говорити про труднощі для перекладача немає сенсу. В обох випадках переклад був однаковим – скорочувати, що стовідсотково збігається з довідковою інформацією.

«*Federal Reserve policymakers have moved into inflation-fighting mode saying they would cut*

back more quickly on their pandemic-era stimulus at a moment of rising prices and strong economic growth...» [15].

Політики Федеральної резервної системи перейшли в режим боротьби з інфляцією, проголосивши, що вони будуть швидше скорочувати свої стимули епохи пандемії в момент зростання цін і високих темпів економічного зростання...

«*...They argue that we should be raising interest rates and cutting back on “money printing” – also referred to as quantitative easing or QE, which most major economies have been doing in recent years*» [15].

...Вони стверджують, що ми повинні підвищувати процентні ставки та скорочувати «друк грошей» – так зване кількісне пом'якшення або QE, яке більшість великих економік застосовували в останні роки.

Так само й в уривку, поданому нижче, є приклад загальновживаного та легкого для перекладу фразового дієслова *to build up* – робота, яка не потребує великої майстерності або довідкової літератури.

«*That story begins sometime between the launch of YouTube in 2005, and 2007, when Netflix began offering licensed streaming titles. In 2013, Netflix launched its first high-profile original series, an adaptation of the BBC political drama House of Cards. So, as HBO and other networks scrambled to develop robust streaming platforms, Netflix and its competitors Amazon Prime and Hulu, built up slates of prestige programming*» [14].

Ця історія починається десь між запуском YouTube в 2005 році та 2007 роком, коли Netflix почав пропонувати ліцензійні стрімінгові фільми. У 2013 році Netflix запустив перший гучний оригінальний серіал, адаптацію політичної драми BBC «Картковий будиночок». Отже, коли HBO та інші мережі намагалися розробити надійні потокові платформи, Netflix і його конкуренти Amazon Prime та Hulu створили версії престижних програм.

У досліджуваному матеріалі використано стійке дієслівне словосполучення *to come to a head*. У цьому випадку ми стикаємося з ідіоматичним висловом, значення якого відрізняється від дослівного перекладу його складових, переклад зазначеної фрази можна також знайти у фразеологічному словнику. І перекласти його також можна за допомогою еквівалентної ідіоми в українській мові – *досягти апогею*, значення також подано в словнику. Інший приклад з цього уривку – *to pass onto*, також ужито в переносному значенні, що й відбито у відповідному перекладі.

«*Several factors are keeping prices elevated. One is the supply chain chaos that came to a head last*

summer. Even though some bottlenecks have eased, the issues are not fully resolved. And higher transport costs will likely be **passed onto** consumers. Another big contributor is the high cost of commodity prices, leading to surging energy and food cost» [15].

Деякі фактори утримують ціни на високому рівні. Одним з них є хаос у ланцюгах поставок, який **досяг апогею** минулого літа. Незважаючи на те що деякі вузькі місця зменшилися, проблеми не вирішені повністю. І більш високі транспортні витрати, ймовірно, **будуть перекладені** на споживачів.

З метою відтворення яскравого та цілісного образу, автори публіцистичних статей часто використовують декілька фразових дієслів в одному реченні або параграфі. Нижче наведено уривок зі статті, де в кожному абзаці можна побачити низку таких лексичних одиниць, які мають як пряме – *to shut down, to sign up, to lay off*, так і переносне значення – *to ramp up, to stave off, to pop in, to take off* тощо.

«The pandemic battered many industries, including entertainment. But when theaters, concert venues, and museums **shut down**, the streaming wars **ramped up**. Besides Netflix, Disney, Amazon Prime, and Apple TV **signed up** thousands of new subscribers a day.

The company has started **laying off** employees and **shutting down** productions in order to **stave off** further declines...

Movies were delivered to your house, and returning them simply involved **popping** them in the mail. But the real opportunity came in the mid-2000s, when bandwidth and data speeds improved enough for streaming to **take off**» [14].

Пандемія вразила багато галузей, зокрема, й індустрію розваг. Але коли **закрилися** театри, концертні майданчики та музеї, **розгорнулися** стрімінгові війни. Окрім Netflix, Disney, Amazon Prime та Apple TV щодня **підписували** тисячі нових клієнтів...

Компанія почала **звільняти** співробітників і **закривати** виробництва, щоб **запобігти** подальшому падінню...

Фільми доставлялися додому, а повернути їх можна було просто **надіславши** поштою. Але реальна можливість з'явилася в середині 2000-х років, коли пропускна здатність і швидкість передачі даних покращилися настільки, що стрімінг **став популярним**.

Низка фразових дієслів, подана далі *to end up, to roll up, to tail off, to hit back, to push up*, є яскравими прикладами того, як складові лексичної одиниці окремо мають настільки прозоре семан-

тичне навантаження, що воно є дуже близьким у сукупності до семантичного значення дієслова в цілому.

«From the reemergence of commercials to bundled subscriptions, the future of TV may **end up** looking a lot like its past. “I think we are going to see a great re-bundling,” said Discovery’s president of global business and legal affairs. He was referring to how deep-pocketed tech titans like Amazon or Apple may ultimately **roll up** rival streaming services into single consumer offerings on their own platforms» [13].

Від повернення рекламних роликів до пакетних підписок, майбутнє телебачення може **виявитися** дуже схожим на його минуле. «Я вважаю, що ми побачимо великий ребандлінг», – сказав президент Discovery з глобального бізнесу та юридичних питань. Він мав на увазі, що такі технологічні титани, як Amazon або Apple, можуть в кінцевому підсумку **згорнути** конкуруючі потокові сервіси в єдині споживчі пропозиції на своїх власних платформах.

«Of course, the pandemic’s gradual **tailing off** isn’t even the biggest story of 2022. Headlines for the past eight months have been dominated by the Russian invasion of Ukraine. Putin’s antics have, not surprisingly, alarmed the west, prompting widespread sanctions. And Russia **hit back** in ways that directly impact consumers, as Yahoo Finance explains» [13].

Звичайно, поступове **згортання** пандемії – це навіть не найголовніша новина 2022 року. Останні вісім місяців у заголовках новин домінувало російське вторгнення в Україну. Не дивно, що витівки Путіна занепокоїли Захід, що призвело до широкомасштабних санкцій. І Росія **вдарила у відповідь** способами, які безпосередньо впливають на споживачів, як пояснює Yahoo Finance.

Треба відзначити, що між мовою оригіналу та мовою перекладу не завжди можна легко знайти мовні паралелі – структурні та семантичні аналогії: однакові моделі фразеологічних зворотів, повний збіг семантичних значень слів, що входять до їхнього складу тощо. Крім того, пошук міжмовних відповідностей не завжди дає позитивний результат, тому що й у галузі фразеології спостерігається феномен випадкових лакун, тобто таких одиниць словника однієї з мов, до яких з будь-яких причин немає відповідників в лексичному складі іншої мови.

Перекладач ймовірно стикається також і з явищем часткового лексичного еквіваленту, яке є одним з типів перекладацьких відповідників. У цьому випадку значення фразового дієслова на мові перекладу є адекватним до значення вислову в мові оригіналу, а за метафоричною ознакою

від нього відрізняється. Недоліком такого шляху перекладу є те, що відмінності в компонентному складі еквівалентів цього типу можуть призводити до різної експресивно-емоційної конотації. Переважна більшість образних фразових дієслів віднесено до цієї групи.

Труднощі перекладу фразових дієслів можуть виникати також у зв'язку з тим, що в англійській названо ті чи ті явища, яких немає в українській культурі, або навпаки.

Причиною виникнення труднощів під час перекладу може бути й своєрідний авторський підхід використання фразових дієслів. Тому найбільші проблеми в процесі перекладу ідіоматичних висловів викликають фразові дієслова, пов'язані з сучасними реаліями. Лише деякі з них швидко

стають популярними й відбиваються в міжнародній довідковій літературі.

Мова засобів масової комунікації є невід'ємною складовою нашого суспільства, а також найвпливовішим інструментом висвітлення суспільної думки у глобальному світі. Використання фразових дієслів є одним із шляхів підвищення експресивності та впливовості публіцистичного дискурсу. До проблем, які виникають під час перекладу публіцистичного дискурсу можна віднести такі: наявність переносного (метафоричного) значення, ідіоматичність лексичної одиниці, можливість подвійного трактування, залежність від контекстного оточення, часткова еквівалентність, відсутність реалій у мові перекладу, авторський підхід до використання фразових дієслів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гудманян А. Г. Основи перекладознавства: навчальний посібник / А. Г. Гудманян, А. В. Сітко, Г. Г. Єнчева. Вінниця : Нова Книга, 2020. 352 с.
2. Джеггер. Дж. Англійська в майбутньому. СПб, 1945. 231 с.
3. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Вінниця : Нова кн., 2004. 575 с.
4. Комісаров В. Н. Сучасне перекладознавство : курс лекцій. М. : ЕТС, 2000. 192 с.
5. Armstrong L. Putting your look together. *Harpers Bazaar*. 2007. № 10. С. 79–81.
6. Bean M. How to handle annoying people. *Men's Health*. 2007. № 11. С. 45–47.
7. Berreby D. How's your character? *Men's Health*. 2007. № 11. С. 20.
8. Doonan S. Are your clothes aging you? *Harpers Bazaar*. 2007. № 11. С. 45–48.
9. Francis W. Nelson. The structure of American English. New York : Ronald press. 1966. 139 p.
10. Gardner Ch. Jaime Jaime. *Cosmopolitan*. 2007. № 10. С. 19.
11. Logan P. Smith Words and Idioms. *Studies in the English Language*. 1925. 207 p.
12. Povey J. Phrasal Verbs and How to Use Them Paperback. January 1, 1990. 250 p.
13. Business English Pod: Learn Business English Online: Business English News 51 – Energy Costs. <https://podcasts.apple.com/ua/podcast/business-english-pod-learn-business-english-online/id206603090?l=u&i=1000583625905> (дата випуску 23.10.2022).
14. Business English Pod: Learn Business English Online: Business English News 50 – Streaming TV Services. <https://podcasts.apple.com/ua/podcast/business-english-pod-learn-business-english-online/id206603090?l=u&i=1000565301431> (дата випуску 05.06.2022).
15. Business English Pod: Learn Business English Online: Business English News 49 – Inflation and Interest Rates. <https://podcasts.apple.com/ua/podcast/business-english-pod-learn-business-english-online/id206603090?l=ru&i=1000549466713> (дата випуску 30.01.2022).